Opgave 2 Robots en lichamelijkheid in de zorg

8 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat de onbepaaldheid van de mens volgens Haraway een ethische dimensie heeft: we moeten bij het troebele/de radicale openheid blijven door te blijven zoeken naar hoe we onszelf vormgeven / hoe we verantwoording afleggen over ons handelen 1
- een argument of in tekst 1 opa/oma dan wel de familie moet bepalen of de robot een signaal aan een zorgverlener moet geven, waarbij wordt ingegaan op de ethische dimensie van bestaanservaringen in Haraways opvatting 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Haraway pleit ervoor dat mensen bij het troebele blijven. Het wezen van de mens is onbepaald en daar moeten we dichtbij blijven. We moeten blijven zoeken naar wat en wie we zijn als mens en hoe we onszelf vormgeven en verantwoording afleggen over ons handelen. Daarbij kunnen we nooit definitieve, duidelijke antwoorden geven, want dan blijven we niet bij die troebelheid of onbepaaldheid. Onze onbepaaldheid geeft ons dus de opdracht om te blijven zoeken naar antwoorden op ethische vragen over onszelf en ons handelen. 1
- Ik denk dat de oma moet bepalen wat de robot doet met oma's gedrag. Het is haar verantwoordelijkheid om te blijven onderzoeken hoe ze haar bestaan wil vormgeven en daar verantwoording over af wil leggen, ook als dat 'dood willen' inhoudt. Als zij dat niet zelf zou doen, dan zou ze de onbepaaldheid, het troebele, van haar mens-zijn verloochenen. 1

of

- Ik denk dat de familie moet bepalen wat de robot doet met bijvoorbeeld opa's verlangen naar seks met de robot. Ik kan me voorstellen dat het vermogen van de opa om bij het troebele, of het onbepaalde, van zijn bestaan te blijven en vandaaruit te blijven zoeken naar zijn eigen antwoorden op wat het bestaan van hem vraagt en hoe hij dat wil vormgeven, niet meer helemaal werkt zoals bij gezonde mensen. Hij is in ieder geval niet meer volledig zelf in staat tot het nemen van verantwoordelijkheid over zijn leven, want hij heeft zorg van een robot en zorgverlener nodig. Omdat hij dit zelf niet meer goed kan, kan de familie denk ik het beste inschatten en bepalen of de zorgverlener op de hoogte moet zijn van opa's seksuele verlangen of dat dit niet van belang is. 1

Vraag	Antwoord	Scores

9 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat een argumentatie of zorgrobots de rol van een mens als gesprekspartner kunnen vervangen, waarbij wordt ingegaan op de volgende elementen:

- de functionalistische opvatting over symboolmanipulatie: de geest bewerkt representatie van zintuiglijke informatie (input) en zet bepaald gedrag (output) in gang 1
- Plessners begrip medewereld: onze verhouding tot medemensen door middel van expressie 1
- tekst 2 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ik denk niet dat zorgrobots de rol van mensen als gesprekspartners kunnen overnemen. Het functionalistische idee dat processen in onze hersenen kunnen worden beschreven in functies, vind ik erg beperkt. Ik denk niet dat onze geest rechtlijnig een zintuiglijke gewaarwording omzet in een mentale representatie, die vervolgens bewerkt wordt en dan aanzet tot bepaald gedrag. In de functionalistische opvatting is weinig ruimte voor hoe we onszelf en de wereld ervaren en hoe we onze ervaringen willen uitdrukken en delen met anderen. Ik vraag me dan ook af of die zorgrobots wel een echte medewereld kunnen vormen voor een oudere, zoals familieleden of andere mensen dat kunnen. De zorgrobots zijn geprogrammeerd en reageren niet vanuit gedeelde waarden of ervaringen; ze werken wél op basis van symboolmanipulatie en wij mensen niet. Een oudere kan zich wel tot die zorgrobot verhouden, maar dat is vergelijkbaar met je verhouden tot een frisdrankautomaat volgens mij, zonder enige vorm van expressie en uitwisseling van expressie. Als dat al een medewereld is, dan is het een tamelijk betekenisloze medewereld.
  Ik ben het dan ook eens met Van der Sloot in tekst 2. Wat er ontbreekt is precies de frictie dat je dingen tegen elkaar kunt zeggen die niet goed vallen. Een zorgrobot kan misschien best voor afleiding en vermaak zorgen met z'n simpele input-outputfunctie, maar zinvol en betekenisvol contact waarin je als mens hobbels neemt en je ontwikkelt in het contact met een ander – omdat je misschien gekwetst wordt en er toch samen uitkomt – dat gaat je nooit lukken met zo'n robot. 3

of

- Ik denk dat zorgrobots prima de rol van mensen als gesprekspartners kunnen overnemen. Ik ben het eens met het functionalisme dat processen in de hersenen kunnen worden beschreven als een functie. We hebben zintuiglijke gewaarwordingen, die worden omgezet in symbolen, en onze geest manipuleert die symbolen, wat vervolgens bepaald gedrag in gang zet. Voorbeelden van hersenimplantaten bij mensen met bijvoorbeeld parkinson die vervolgens een betere fysieke controle over hun lichaam krijgen, lijken mij hier duidelijk op te wijzen. In die zin functioneert de menselijke geest zoals een computer en kunnen computers dus (bepaalde) rollen van mensen overnemen. Dat lijkt mij ook gelden voor het voeren van een gesprek, dat in feite echt niets anders is dan input (een zin van gesprekspartner A) manipuleren tot output (een zin van gesprekspartner B).
  Ik denk dat de zorgrobots ook de medewereld kunnen vormen die Plessner bedoelt. De kern van Plessners medewereld is dat het om medemensen gaat tot wie we onszelf verhouden door middel van expressie. We willen onze ervaringen met anderen delen en daarom hebben we allerlei manieren ontwikkeld om ons uit te drukken. Als de robot functioneert als een menselijke gesprekspartner, en opa of oma zichzelf ervaart in zijn of haar verhouding tot de robot en met die robot gesprekjes voert en dus ervaringen uitwisselt, dan kan die robot dus de medewereld vormen zoals Plessner bedoelt.
  Volgens mij kan opa of oma in principe ook frictie ervaren met een zorgrobot. Ook de zorgrobot kan gedrag vertonen dat niet goed valt bij opa of oma. Ik ben het dus niet eens met tekst 2. Ik denk dat ook de relatie met een zorgrobot ouderen het gevoel kan geven dat hun leven de moeite waard is en dat de menselijke ontwikkeling daar helemaal niet eendimensionaal van wordt. 3

10 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat een argumentatie voor de opvatting dat het leven van een oudere zinvoller is als die oudere met een familielid praat in plaats van met een zorgrobot die voor gesprekken is geprogrammeerd, waarbij wordt ingegaan op:

- een van de drie functies van het lichaam die een computer volgens Dreyfus niet heeft: verwachtingen gebaseerd op eerdere ervaringen / verwachtingen richten onze aandacht / verwachtingen brengen we over op andere zintuigen 1
- een weerlegging van Dreyfus' opvatting over deze functie 1
- Dreyfus' opvatting over de mogelijkheid om ervaringskennis te verwerken: het is onmogelijk om alledaagse kennis te vertalen naar algemene, logische regels 1

voorbeeld van een goed antwoord:
Een zorgrobot zou volgens Dreyfus geen verwachtingen hebben die zijn gebaseerd op eerdere ervaringen. Die robot zou dus in gesprek met een oudere niet goed vanuit eerdere lichamelijke ervaringen zoals pijn of fysieke reacties op bepaalde onderwerpen een gesprek kunnen voeren. Inmiddels zijn er misschien best zorgrobots denkbaar die wel degelijk verwachtingen meenemen die gebaseerd zijn op eerdere ervaringen. Dreyfus' verwachtingen over AI zijn inmiddels best achterhaald. Het lijkt mij niet ondenkbaar dat een zorgrobot kan opslaan dat een oudere altijd vrolijk reageert bij bepaalde onderwerpen en juist wegkijkt en niet reageert bij andere onderwerpen, en dat die robot leert dat die verwachting bepaalt welk onderwerp hij vandaag aansnijdt.
Maar een zorgrobot zal volgens Dreyfus dus altijd zijn gebaseerd op de aanname dat gedrag vertaald kan worden naar logische regels, terwijl alledaagse ervaringskennis volgens hem juist niet te vertalen is naar logische regels. Mensen kunnen per situatie inschatten welke informatie en waarneming ze op welke manier mee kunnen wegen en een robot kan dat juist niet. Zo'n robot zal dus nooit echt putten uit doorleefde, alledaagse kennis en kunnen inschatten welke informatie in een gesprek met een oudere relevant is om ook echt een gesprek te voeren dat voor de oudere het leven zinvoller maakt. Dat kan alleen een familielid die doorleefdere verwachtingen heeft en deze ook doorleefder verwerkt, waardoor het gesprek met de oudere zinvoller zal worden. 3

11 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- een weergave van wat Harari bedoelt met dataïsme: de overtuiging dat alles, inclusief de mens, is uit te drukken in data 1
- een uitleg dat Van der Sloots opvatting dat AI ons vermogen zal aantasten om te onderscheiden wat realiteit is en wat niet, een voorbeeld is van een kanttekening vanuit kentheoretisch perspectief bij Harari's dataïsme, omdat het gaat om de vraag of we de wereld / onszelf kunnen kennen als data 1

voorbeeld van een goed antwoord:
- Dataïsme is het geloof dat het universum bestaat uit informatie en dat alles, inclusief de mens, is uit te drukken in data en is te begrijpen als een algoritme. 1
- Van der Sloot denkt dat we door AI niet meer goed kunnen beoordelen wat realiteit is en wat niet, zoals in een videobel-afspraak met een arts over je huid. In zo'n gesprek wil je dat de fysieke conditie van je huid de realiteit vormt en niet het door AI automatisch gefilterde beeld van je huid. Maar als niet bekend is dat er een filter wordt gebruikt, dan kan de arts het door AI gevormde beeld van je huid voor de realiteit aanzien. Als we er, zoals in Harari's dataïsme, van uitgaan dat alles gereduceerd kan worden tot data, dan is de grens tussen fysiek en niet-fysiek vervaagd en vormen data misschien wel onze realiteit. Wat we opvatten als realiteit en hoe we onszelf en de wereld kennen - als data of op een andere manier - is een kentheoretische kwestie. Dat we ons afvragen of we nog wel kunnen onderscheiden wat we realiteit noemen door de vervagende grens tussen bijvoorbeeld je fysieke huid en niet-fysieke data van je huid via een automatisch filter, kan je opvatten als een kanttekening vanuit kentheoretisch perspectief bij Harari's dataïsme. 1

12 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- een uitleg dat je het huidige zorgsysteem vanuit Slatmans analyse als een vorm van structuralisme kunt begrijpen: de zieke mens wordt bepaald door een dominant systeem dat ervan uitgaat dat een ziek lichaam niet past in de wereld en moet worden aangepast/genezen 1
- een argumentatie met tekst 3 over Slatmans relationele opvatting over zorg als alternatief voor het huidige zorgsysteem 1

voorbeeld van een goed antwoord:
- In het structuralisme wordt de mens beschouwd als een functioneel onderdeel van een dominant systeem. Deze opvatting is terug te zien in Slatmans analyse van het systeem van de huidige zorg. Het dominante systeem ziet ziekte als een probleem van het individuele lichaam dat niet in de wereld past, en dat lichaam moet vervolgens worden aangepast of genezen. De zieke mens wordt dus bepaald door een dominant systeem waarin een ziek lichaam niet past in de wereld en moet worden aangepast. 1

- Ik ben het eens met Slatmans relationele opvatting over de zorg als alternatief voor het huidige systeem. Als je een zieke persoon niet beschouwt als alleen maar een medische afwijking – zoals te dik of te zwaar of te dit of te dat – die kan worden aangepast of genezen, maar kijkt naar hoe deze persoon in relatie staat tot diens omgeving, dan verdwijnt met name de dominantie van een (toevallig) heersend systeem dat bepaalt wat een gemiddeld, normaal lichaam is. Door de wereld aan te passen, zoals in tekst 3 wordt gesuggereerd, ontstaat er een veel flexibeler omgeving en zullen er meer uiteenlopende soorten mensen en lichamen in de wereld 'passen'. De wereld wordt daardoor inclusiever. Meer mensen zullen daardoor het gevoel hebben dat ze zelf kunnen bepalen wie ze zijn en niet meer worden bepaald door een dominant systeem. 1

of

- Ik ben het niet eens met Slatmans relationele opvatting over de zorg als alternatief voor het huidige zorgsysteem. Het is me te omslachtig (hoe krijg je 'de wereld' goed aangepast en op welke termijn?) en volgens mij ontstaat er een grotere kans op het missen van medische diagnoses. Als je een dik iemand gewoon een andere stoel geeft zoals in tekst 3 wordt gesuggereerd, dan hoef je misschien geen diagnose te stellen van bijvoorbeeld een stofwisselingsziekte, waar iets aan te doen is en waardoor die grotere stoel helemaal niet nodig is. Het is dan echter maar de vraag of je met zo'n aanpassing van de wereld meer recht doet aan wie de mens is. Het klinkt eerder alsof je juist de mens – en bijvoorbeeld zijn mogelijkheden om medische kennis te verbeteren of om af te vallen – tekortdoet. 1

13 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg van Sheets-Johnstones begrip lichaamsschema als het synthetiseren van alle ruimtelijke presenties van het lichaam, met Slatmans voorbeeld van de stoel.

voorbeeld van een goed antwoord:
Het lichaamsschema van Sheets-Johnstone stelt ons in staat om ons lichaam en onze bewegingen in de omgeving te ervaren als een voortdurend en samenhangend 'hier-zijn' zonder dat hier per se reflectie voor nodig is. Als je gaat zitten in een stoel waar je gewoon in past, dan denk je niet over je lichaam na, zoals Slatman zegt, je gaat er gewoon in zitten. Sheets-Johnstone zou zeggen dat je je pre-reflectief bewust bent van je ruimtelijke aanwezigheid in relatie tot de stoel, je hoeft er niet bewust over na te denken.

Vraag	Antwoord	Scores

14 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat Slatmans opvatting van de mens als 'ik kan' kritiek is op de opvatting van de mens van Descartes: wie je bent wordt volgens Slatmans 'ik kan' bepaald door wat je lichamelijk kunt doen, wat ingaat tegen Descartes' opvatting dat je je denkende bewustzijn bent.

voorbeeld van een goed antwoord:
Volgens Descartes is de mens een denkend bewustzijn met een mechanisch lichaam. Zeggen dat de mens een 'ik kan' is, waarbij wie je bent wordt bepaald door wat je lichamelijk kan doen, is kritiek op Descartes, omdat volgens hem de mens juist vooral een 'ik denk' is. Door de mens als 'ik kan' te beschrijven, zeg je dus eigenlijk dat Descartes te veel nadruk op het denkende bewustzijn van de mens legt.

15 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat De Beauvoirs opvatting dat de bestaanservaringen van vrouwen worden bepaald door culturele opvattingen over hoe een vrouw zou moeten zijn, is gebaseerd op haar opvatting dat in de opvoeding van meisjes 'in de smaak vallen bij anderen' wordt gestimuleerd, terwijl dat bij jongens 'onafhankelijk gedrag' is 1
- een argument dat het voorbeeld van vrouwen die denken dat ze zich aanstellen door verkeerde diagnoses aansluit bij De Beauvoirs stelling dat de bestaanservaringen van vrouwen worden bepaald door culturele opvattingen 1

voorbeeld van een goed antwoord

- Volgens De Beauvoir ervaren zowel jongens als meisjes angst als ze doorkrijgen dat ze afgescheiden zijn van andere mensen. Van meisjes wordt veel langer dan van jongens getolereerd dat ze om die angst te bestrijden gedrag vertonen om in de smaak te vallen bij anderen. Zo worden jongens gedwongen zich onafhankelijk en vrij te gedragen en worden meisjes gestimuleerd om hun autonomie op te geven door te behagen en mooi te zijn. De bestaanservaringen van vrouwen worden dus bepaald door een verschil in de culturele opvattingen over hoe een meisje zich moet gedragen en hoe een jongen zich moet gedragen. 1
- Het voorbeeld van vrouwen die denken dat ze zich aanstellen omdat ze een verkeerde diagnose krijgen, namelijk dat het tussen de oren zou zitten, kan aansluiten bij De Beauvoirs opvatting dat culturele opvattingen de bestaanservaringen van vrouwen bepalen. Onderzoek op mannenlichamen leidt ertoe dat er bij vrouwen verkeerde diagnoses gesteld worden en klachten worden toegeschreven aan hun psychische gesteldheid. Hierdoor is er een onterecht verschil in benadering van mannen en vrouwen ontstaan. Dat verschil in benadering heeft ertoe geleid dat vrouwen sneller zijn gaan denken dat ze zich aanstellen. 1